

**VJEKOSLAV MAŠTROVIĆ: JADERTINA CROATICA I DIO
KNJIGE, ZAGREB 1949, II DIO KNJIGE, ZAGREB
1954. ИЗДАЊЕ ЈАЗУ**

У издању едиције ЈАЗУ „Хрватска библиографија“ изашла је у два тома ова значајна радња библиографије Задра. Она обухвата неколико хиљада обрађених библиографских јединица књига и часописа изашлих у Задру на српском или хрватском језику од 1789 до 1953 године.

У првом дијелу књиге (који обухвата XVI+403 стране) обрађене су све књиге, по хронолошком реду издања, од 1789 до 1949 године. Градиво је подијељено на три периода: 1789—1835 (до Препорода), 1835—1920 (до Рапалског уговора) и 1921—1949. На крају књиге је абecedни регистар издања, а затим абecedни регистар писаца, преводилаца и издавача. Најзад приложена је 21 репродукција насловних страна. На почетку књиге дат је сажет историјат развитка штампарства и књиге на хрватском језику.

У другом дијелу књиге (која обухвата XXIV+575 страна) обрађени су сви часописи и новине који су изашли у Задру од 1806—1953 године којих је у том раздобљу било 112, уз историјат и карактеристике свих промјена редакције, политичку и стручну ознаку и др. елементе потребне историчару штампе. Затим су обрађене расправе, чланци и књижевни прилози у задарским часописима и новинама, писани на српском или хрватском језику. На крају је абecedни регистар часописа и новина, имена уредника, главних сарадника и издавача, писаца и преводилаца и 32 репродукције насловних страница. У почетку је дат сажет историјат задарске публицистике.

Књига је подијељена у три дијела: 1806—1835, 1835—1920 и 1921 — 1953.

Уредник ове едиције је академик Јосип Бадалић. Техничка редакција и графичка опрема Радосава Хорвата су на висини овог издања.

Оваква врста библиографије, поред научног има велики политичко-културни значај. Историчар борбе нашег народа за своје тло на обалама Јадрана, не би могао да мимоиђе ову библиографију. Ова библиографија нам пружа драгоцјен материјал о жилавој борби словенског живља у Задру, који упркос страшним бурама и вјетровима, сопственим снагама чува национално обиљежје својег града, прво борбом за народни говор, а затим за штампу писану на свом језику, преко које ће организовано дјеловати на очување и развијање националне свијести у борби против настојања својих окупатора да је угуше и денационализују.

Све до 1918 године Задар је био политички центар Далмације, а тим и културно средиште. Он чува словенски карактер све до доласка Словена на обале Јадрана. Кроз читави средњи и нови вијек, протеже се као црвена нит у разним облицима, борба да сачува то своје обиљежје. О том говоре многобројни културни споменици Задра од којих је најстарији старохрватска црква светог Доната из IX вијека, која има особине византског стила. У задарском Државном архиву, који има документа од X вијека наше ере, чувају се документи у којима се помињу домаћа словенска имена. Задар се одупирао посвојењу, ма са чије стране, од најстаријих времена. До XV вијека његова историја је забиљежила преко десет побуна против Млетачке Републике. Карактеристичан је, у литератури често цитирани запис, да су Задрани 1177 године дочекали папу Александра III пјесмама на хрватском језику, што још више потврђује старо хрватско поријекло Задра.

Прва задарска штампарија се јавља почетком XVII вијека. Требало је да прође дуго времена па да Задрани успију да преко домаћег штампара издаду прву штампану књигу на хрватском језику 1789 године (*Vrime Sfeto Uloxemo Prid Prisetim Sakramentom...*). Двије године касније, 1791 у Задру је штампан Антонио Бубалини (чије су књиге ради неморалне садржине спаљене), 1797 се јавља штампар Доминик Фракасо, а 1803 браћа Батара, који ће дуги низ година штампати књиге на хрватском и српском језику.

Од прве штампане књиге у Задру на хрватском језику, 1789, до Препорода 1835 задарски штампари су на домаћем језику штампали 144 књиге. Период 1835 до 1920 је веома плодан и богат ради заоштрене политичке и културне борбе која се у том раздобљу водила између родољубивих снага Задра и његових противника. У том периоду је штампано на хрватском и српском језику 1638 књига разне садржине.

Послије Рапалског уговора 1920 године до ослобођења Задра 1 новембра 1944 године, у клици се гуши и сваки покушај да се на народном језику нешто изда. У том периоду библиографија биљежи свега осам књига на хрватском језику, које су углавном званичног државног или црквеног карактера и 1941—1944 четири службена италијанска листа.

Иста је ствар и са часописима и листовима. Прве новине на хрватском језику „Краљски Далматин“ излазе 1806 до 1810 године. То је политички лист. „Краљски Далматин“ је једини лист на хрватском језику који је излазио у Задру до Препорода. Године 1836 излази ћирилицом, на српском језику, „Љубитељ просвјештенија“, који од 1837 излази под именом „Српско-далматински магазин“. Овај годишњак излази до 1873 године (с изузетком што није изашао за 1872 годину).

Други важни часопис је „Зора Далматинска“ који излази на хрватском језику 1844—1849. У овом периоду, 1835—1920, у Задру излази 81 лист и часопис, од којих „Српско-далматински магазин“, „Српски лист“ (1880—1888), „Истина“ (1885—1888), „Српски глас“ (1888—1904), „Нови српски лист“ (1903) и „Приморски српски лист“ (1903) излазе ћирилицом на хрватском и српско-хрватском језику латиницом.

У овом периоду Задар је био поприште оштрих политичких борби, с тога и његова књижевност и журналистика тога времена носе то обиљежје. Најинтересантнија је историја задарског „Народног листа“ (1862—1920) који је пролазио тешке дане, али ипак се одржао 59 година као политички лист бранећи хрватство и његова права. За „Народни лист“ су везана имена и политичка борба истакнутих Далматинаца Натка Нодила, Јураја Бијанкини, Миха Клајића и др. уредника и издавача овог национално-политичког листа који је угушила, у јуну 1920 године, италијанска анексија.

У овом периоду се развија богата књижевна дјелатност, преко хрватских и српских часописа, који окупљају око себе све позитивне снаге Далмације и многа угледна имена југословенске књижевности и науке. У Задру излазе дјела Николе Томазеа, Петра Прерадовића, Владимира Назора и др. а јављају се као редактори или угледни сарадници Франо Булић, Бијанкини, Клајић, Саво Бјелановић, Вид Вулетић—Вукасовић, В. Богишић и др.

Проучавање задарске библиографије од Препорода до 1920 године на народном језику, има важности и за Црну Гору, не само по томе што ће се у задарским публикацијама наћи обиље материјала из политичке историје Црне Горе, него и као културно средиште које је привлачило црногорске писце. Важно је истаћи да је у Задру изашао први пут „Горски вијенац“ латиницом (1868 године у редакцији С. М. Љубише). Поред тога Милан Решетар је издао једно издање „Горског вијенца“ у Задру 1905 године у издању Хрватске књижнице. Пјесник Јован Сундечић је прве своје посебне радове штампао у Задру (поема „Ананија и Сапфира“, 1848 године). Сундечић је још у Задру до 1877 године штампао латиницом и ћирилицом око десет својих поема и збирки пјесама. Поред тога, тамо је уређивао књижевни лист „Звијезда“ 1863 и „Народни календар“ 1864 године.

Марко Цар је добар дио живота провео у Задру. Једно од средишта његове књижевне дјелатности је био Задар. Марко Цар је у Задру издао од 1888 до 1918 године, осам својих дјела, и уређивао је 1885 године часопис за књижевност и умјетност, „Вук“.

У Задру су штампали своје радове Никола Берберовић (Првородна кћи, 1855), Томо Поповић (Херцегнови, 1883), Лазо То-

мановић (Бокелји у рату за ослобођење грчко, 1873; фра Андрија Качић према српству и хрватству, 1886), Срећко Вуловић три књиге, Стјепан Митров Љубиша, Саво Матов Мартиновић, Александар Митровић четири књиге, Младен Црногорчевић и др.

У Задру је изашла 1856 године Историја Црне Горе од Димитрија Милаковића, његова дјела и низ других публикација важних за проучавање историје Црне Горе.

Библиографски подаци о издавачкој дјелатности од 1 новембра 1944 до 1953 су врло сиромашни. Истина, Задар је град који је највише страдао у рату, али се обнавља. У Задру се налази Државни архив без којег се не може проучавати историја Далмације, Црне Горе, добрим дијелом Босне и Херцеговине и других историских покрајина Балкана, које су имале везе са овим градом. Богата Научна библиотека пружа обиље материјала за проучавање. Сада тамо ради и Институт Филозофског факултета из Загреба који се бави проучавањем далматинске прошлости. Те установе дају много услова да се сиромашна посљератна издавачка дјелатност повећа и врати Задар на мјеру важног југословенског културног центра.

Маштровићев рад заслужује сваку препоруку, јер је кроз ово дјело направио велику услугу сваком научном раднику, који се бави политичком и културном историјом наших народа, као и развитком разних научних дисциплина на нашој обали.

Нико С. Мартиновић

JOSIP BADALIĆ: INKUNABULE U HRVATSKOJ. ИЗДАЊЕ ЈАЗУ

Дјела Југословенске академије знаности и умјетности, књига 45. Уредници: Нико Мајнарић и Петар Скок. Загреб 1952, стр. 258.

Научна каталогизација инкунабула почиње, углавном, од прошлог вијека. Поједина културна подручја европских земаља су средила своје каталоге, али је још остало много налазишта и подручја гдје није извршена каталогизација. Прве каталоге инкунабула су дали њемачки научници Г. В. Панцер у својим издањима 1793—1803, и Људевит Хаин 1826—1838 године. Најпознатији каталог је дао Хаин, који је обрадио баварску државну библиотеку у Минхену која има 16.000 инкунабула.

Бадалић је у својој студији о инкунабулама дао историски преглед рада на инвентаризацији инкунабула у Европи, па посебно Баварске, наводи Холандију као земљу која је у другој